ข้อควรปฏิบัติเมื่อมานมัสการพระพุทธบาท

เรียนสาธุชนผู้มีวัฒนธรรมอันประเสริฐ วัดเป็นพุทธสถานที่สร้างอุทิศต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ เมื่อเข้าไปในพระอารามแล้ว ควรปฏิบัติ ดังนี้

๑.แต่งกายสุภาพ สตรีไม่ควรสวมกางเกง กระโปรงสั้นเหนือเข่า และเสื้อไม่มีแขน

๒. ปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเคร่งครัด เช่นการถ่ายรูปในที่ห้ามถ่าย งดสูบบุหรี่มีโทษปรับ ๒,๐๐๐ บาท

๓. แสดงความเคารพต่อสถานที่ ลดร่ม ถอดหมวก ถอดรองเท้า ไม่โพกศีรษะ

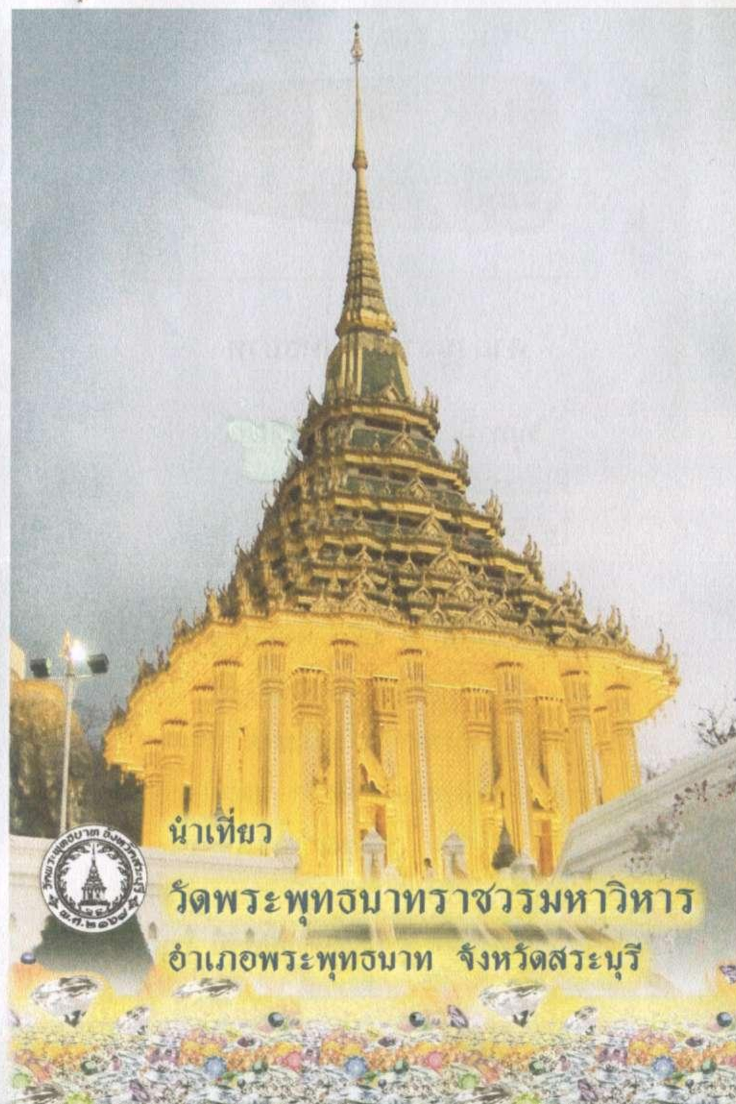
๔. งดการกระทำเชิงชู้สาว

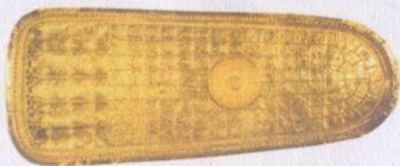
๕. ช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ไม่ขีดเขียนตามผนัง กำแพง ไม่บ้วน ถ่มน้ำลาย

"บัณฑิตย่อมรับรู้และปฏิบัติตามระเบียบวินัย"

เทศกาลประจำปี

งานเทศกาลนมัสการพุทธบาท เป็นงานประเพณีบูชาพระพุทธบาทตั้งแต่สมัยอยุธยา ในเดือน ๓ เริ่มวันขึ้น๑ ค่ำ ถึงวัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ มีกำหนดนิยมพิเศษ ตั้งแต่วันตรุษจีนเป็นต้นไป

คาถาบูชาพระพุทธบาท

วนฺทามิ พุทฺธํ ภวปารติณฺณํ
ติโลกเกตุํ ติภเวกนาถํ
โย โลกเสฏฺโฐ สกลํ กิเลสํ
เฉตฺตวาน โพเธสิ ชนํ อนนฺตํ ฯ
ยํ นมฺมทาย นทิยา ปุลิเน จ ตีเร
ยํ สจฺจพนฺธคิริเก สุมนาจลคฺเค
ยํ ตตฺถ โยนกปุเร มุนิโน จ ปาทํ
ตํ ปาทลญฺชนมหํ สิรสา นมามิ
สุวณฺณมาลิเก สุวณฺณปพฺพเต
สุมนกูเฏ โยนกปุเร นมฺมทาย นทิยา
ปญฺจปาทวรํ ฐานํ อหํ วนฺทามิ ทูรโตฯ

จังหวัดสระบุรี เมืองที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทที่มหาชนรู้จักกันดี ประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้ว่า จังหวัดสระบุรีสร้างเมืองราว พุทธศักราช ๒๐๙๒ ในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ์ กษัตริย์องค์ที่ ๑๖ แห่งกรุงศรีอยุธยา รวมเวลากว่า ๔๖๐ ปีมาแล้ว

จังหวัดสระบุรี เป็นพื้นที่ที่สั่งสมมรดกทางพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมไทย และภูมิปัญญาไทยไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและเดินตามรอยแห่งวัฒนธรรมของบัณฑิตนักปราชญ์ที่ถ่ายทอดมาให้เห็นเป็นรูปธรรมที่เป็นศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และศาสนธรรม

วัดพระพุทธบาท นามทางราชการว่า วัดพระพุทธ-บาทราชวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิดพิเศษ สถาปนาขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ใน

ในปีพุทธศักราช ๒๑๖๗ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็นพระอาราม สืบเนื่องจากพระองค์ได้ทอดพระเนตรรอยพระพุทธบาท มีพระราชศรัทธาเลื่อมใสยิ่ง รับสั่งให้ช่างก่อเรือนหลังน้อยสวมรอยพระพุทธบาทไว้เป็นการชั่วคราวก่อน หลังจากได้เสด็จกลับอโยธยาราชธานีแล้ว จึงเริ่มงานสถาปนายกรอยพระพุทธบาทเป็นมหาเจดียสถาน โปรดให้สร้างพระมณฑปครอบรอยพระพุทธบาท พร้อมกับสร้างพระอารามสำหรับพุทธบุตร สามเณร อยู่อาศัยประจำเพื่อการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาสืบไป

วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง ตั้งอยู่ที่ตำบลขุนโขลน อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๗ มีเนื้อที่ตั้งวัด ๖,๒๖๘ ไร่ ๒๔ ตารางวา เฉพาะที่ตั้งวัดยาวจากด้านเหนือถึงด้านใต้ ๑๔ เส้น ๒ วา กว้างทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตก ๘ เส้น ๑๙ วา มีกำแพงและภูเขากั้นเป็นเขตพระอารามทิศเหนือจดกำแพงเก่า ทิศใต้จดกำแพงและเขาโพธิลังกา ทิศตะวันตกจดกำแพงพระราชวังท้ายพิกุล

รอยพระพุทธบาท

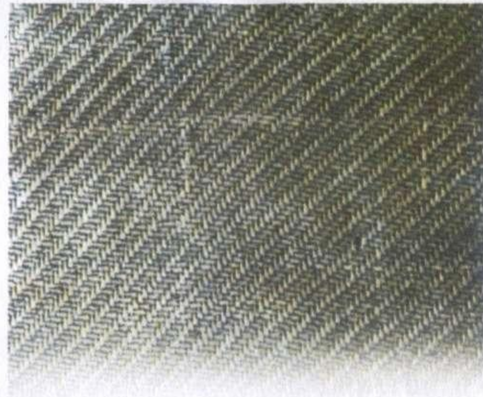
รอยพระพุทธบาทภายในพระมณฑป มีขนาดกว้าง ๒๑ นิ้ว ยาว ๖๐ นิ้ว ลึก ๑๑ นิ้ว ประดิษฐานในครอบบุษบก อยู่ภายในพระมณฑปใหญ่ รอยพระพุทธบาทนี้ตามหลักฐานตามคติชาวลังกา บันทึกไว้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทับรอยพระพุทธบาทไว้ ๕ แห่ง

รอยพระพุทธบาทที่จังหวัดสระบุรี เป็นหนึ่งใน ๕ แห่ง ในฐานะเป็นบริโภคเจดีย์ เป็นปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์ของชาวพุทธทั่วโลก เป็นสัญลักษณ์ของลักษณะมหาบุรุษของรอยพระบาทประกอบด้วยลายมงคล ๑๐๘ ประการ

บุษบก

บุษบก หรือพระมณฑปน้อย ประดิษฐานอยู่กลางอาคาร เป็นเรือนยอดหลังคาปราสาทขนาดเล็ก เสาสี่ต้นมีฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม สร้างสวมรอยพระพุทธบาท สร้างด้วยไม้แกะสลักลวดลายวิจิตร ปิดทองประดับกระจกสี ใต้ชั้นหลังคาบุษบก ประดับด้วยคันทวยรูปนาค เสาประดับลายไม้แกะสลักเป็นลายกระจัง ลายกาบ และลายรักร้อย ปิดทองอย่างวิจิตรถวายเป็นพุทธบูชา

เสื่อเงิน

เสื่อเงินปูพื้นภายในพระมณฑปใหญ่ สมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ทรงพระราชศรัทธา ให้แผ่เสื่อเงินปูลาดพื้นภายในพระมณฑป

เดิมเป็นเสื่อเงินแผ่นเรียบๆ ขอบจะม้วนคล้ายพรมเปอร์เซีย ซึ่งเป็นที่นิยมในราชสำนัก มาแต่โบราณ

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ใช้เงินปูพื้นภายในพระมณฑปถึง ๖๐๐ ชั่ง เสื่อเงินซ่อมแซมมาหลายต่อหลายครั้ง ในปัจจุบัน เริ่มมีโครงการบูรณะเสื่อเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒ กำลังดำเนินการซ่อมและคาดว่าจะเสร็จสิ้นภายในกลางปี พ.ศ. ๒๕๕๒ นี้

บานประตูมุก

บานประตูประดับมุกทั้ง ๘ บานสร้างสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ตามแบบเดิมในสมัยพระเจ้าบรมโกศ ได้ถูกไฟไหม้ พ.ศ. ๒๓๐๙ ก่อนกรุงศรีอยุธยาจะเสียแก่ข้าศึก ๑ ปี

ประตูด้านนอกทั้งสี่ของพระมณฑป เป็นไม้ลงรักประดับมุก เรื่องราวรามเกียรติ์ ท่านสุนทรภู่ บรรยายความงามไว้ว่า

"บานทวารลานแลล้วนลายมุก น่าสนุกในกระหนกดูผกผัน
เป็นนาคครุฑหยุดเหนี่ยวในเครือวัลย์ รูปยักษ์ยันยืนกอดกระบองกุม
สิงโตอัดกัดก้านกระหนกเกี่ยว เทพเหนี่ยวเครือกระหวัดหัตถ์ขยุ้ม
ชมพูพานกอดก้านกระหนกรุม สุครีพกุมขรรค์เงื้อในเครือวง
รูปนารายณ์ทรงขี่ครุฑาเหิร พรหมเจริญเสด็จยังบัลลังก์หงษ์
รูปอมรกรกำพระธำรงค์ เสด็จทรงคชสารในบานบัง"

พระมณฑป

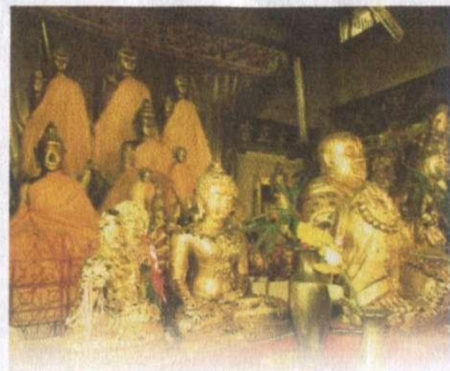
พระมณฑป เป็นอาคารที่สร้างครอบรอยพระพุทธบาท มีลักษณะเป็นอาคารสี่เหลี่ยมจตุรัส ประกอบด้วยหลังคา-เครื่องยอดทรงปราสาทยอดเดี่ยว ผนังก่ออิฐถือปูนทั้งสี่ด้านรูปทรงคล้ายบุษบก หลังคาพระมณฑปประกอบด้วยชั้นเหมและซุ้มรังไก่ บนชั้นหลังคาแต่ละชั้นมีช่อฟ้า ใบระกา หาง-หงส์ และนาคปัก มีปากเป็นศิลปะปากปลา แสดงถึงงานศิลปะแห่งสถาปัตยกรรมของช่างวังหน้ า ในสมัยกรุงรัตน-โกสินทร์อย่างชัดเจน ปัจจุบันคือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

เขายนต์

ภายในกำแพงแก้วด้านทิศเหนือของพระมณฑปพระ-พุทธบาท มีโขดหินกว่า ๔ เมตร เรียกว่าเขายนต์ เป็นหินตามธรรมชาติ บนยอดหินสร้างเจดีย์ขนาดต่างๆ หลายองค์ และมีการสร้างช่องไว้ตามประทีป บูชารอยพระพุทธบาท

โดยรอบเขายนต์มีอาคารก่ออิฐถือปูนทรงไทย เป็นวิหารน้อย ทรงเจดีย์ตามสมันนิยมในยุคต่างๆ ลดหลั่นกันเล็กบ้างใหญ่บ้างตามความเหมาะสม เป็นวิหารบริวารพระมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย พระพุทธรูปปางเลไลย์ พระสังกัจจายน์ ฤษีสัจจพันธ์ เป็นต้น

พระวิหารคลังล่าง

พระวิหารคลังล่าง ปัจจุบันเรียกว่า "วิหารจีน" สาเหตุที่ได้ชื่อนี้ เนื่องจากเป็นที่ออกฮู้ เตี้ยบ ธง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา

พุทธศาสนิกชนจากประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ และชาวจีนในประเทศต่างๆ หลั่งไหลมานมัสการรอยพระพุทธบาทเป็นจำนวนมาก กล่าวว่าเป็นฮวงจุ้ยมังกรในทวีปเอเชีย เป็นที่สถิตของ "พระซำปอกง" มีพระพุทธรูปกวนอิม และพระ-โพธิสัตว์ตามความเชื่อของชาวจีนหลายองค์ ชาวจีนจะหลั่ง-ไหลมาที่วิหารจีนแห่งนี้ ในเทศกาลตรุษจีนอย่างมากมายมหาศาล

ศาลพระกาฬ

ศาลพระกาฬ เป็นศาลาหลังเล็ก อยู่หลังพระอุโบสถ ตัวศาลาของเดิมชำรุดทรุดโทรม ได้รื้อสร้างใหม่เมื่อพ.ศ. ๒๔๖๙ ที่ศาลานี้มีเทวรูปยืน ๔ องค์ นั่ง ๒ องค์ รวม ๖ องค์

เทวรูปเหล่านี้เป็นศิลาทราย ฝีมือช่างขอม ขุดพบที่เมืองขีดขินโบราณ ปัจจุบันคืออำเภอบ้านหมอ นำมา-ประดิษฐานไว้ที่ศาลแห่งนี้ตั้งแต่สมัย พระจุลจอมเกล้า-เจ้าอยู่หัว

พระวิหารพระพุทธบาทสี่รอย

พระวิหารพระพุทธบาทสี่รอย อยู่ริมประตูทางเข้าด้านประตูเสด็จ สันนิษฐานว่า สร้างในสมัย สมเด็จพระเจ้าปราสาททองกรุงแห่งกรุงศรีอยุธยา ภายในพระวิหารมีรอยพระพุทธบาทโลหะทำซ้อนกันเป็นสี่รอย ซึ่งหมายถึงการเสด็จอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าสี่พระองค์ คือ พระกกุสันธะ พระโก-นาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตมะ และมีพระพุทธรูปสมัยอยุธยาหลายองค์ รูปภิกษุณี และเจดีย์ศิลาอีกหนึ่งองค์

ปัจจุบันเป็นที่ยกช้างเสี่ยงทาย เหล่าพุทธศาสนิกชนนิยมกันมากราบไหว้บูชาอธิษฐานเสี่ยงทายมากมาย

ศาลพระกาฬ

ศาลพระกาฬ เป็นศาลาหลังเล็ก อยู่หลังพระอุโบสถ ตัวศาลาของเดิมชำรุดทรุดโทรม ได้รื้อสร้างใหม่เมื่อพ.ศ. ๒๔๖๙ ที่ศาลานี้มีเทวรูปยืน ๔ องค์ นั่ง ๒ องค์ รวม ๖ องค์

เทวรูปเหล่านี้เป็นศิลาทราย ฝีมือช่างขอม ขุดพบที่เมืองขีดขินโบราณ ปัจจุบันคืออำเภอบ้านหมอ นำมา-ประดิษฐานไว้ที่ศาลแห่งนี้ตั้งแต่สมัย พระจุลจอมเกล้า-เจ้าอยู่หัว

พระที่นั่งเย็น - หอเย็น

เดิมเป็นศาลาประโคมดนตรีถวายเป็นพุทธบูชา ต่อมา ได้บูรณะใหม่เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่-หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เมื่อเสด็จยกยอดพระจุลมงกุฎ พระมณฑป อาคารประดิษฐานรอยพระพุทธบาท ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕

พระวิหารหลวง (พิพิธภัณฑ์วัดพระพุทธบาท)

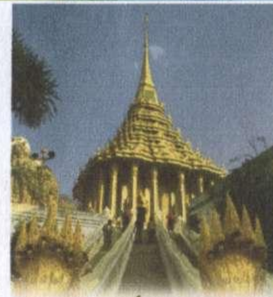
พระวิหารหลวง เดิมเป็นที่ประทับเจ้านายฝ่ายในที่ตามเสด็จ

พระวิหารหลวงบรรจุโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ มีพระ-ภูษาของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงเจริญพระราชศรัทธาถวายเป็นพุทธบูชา สิ่งของล้ำค่าทางประวัติศาสตร์จัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ ดังนี้

๑. เครื่องมหัคภัณฑ์ มีรอยพระพุทธบาทจำลอง เครื่องเพชร เครื่องทอง

๒. เครื่องเบญจรงค์ ๔. เครื่องลายคราม

๓. เครื่องถมปัทม์ ๕. เครื่องสังคโลก

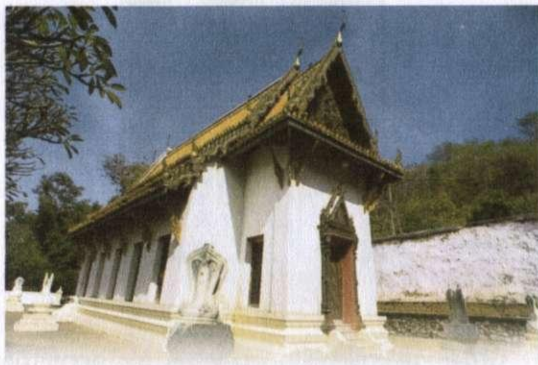

บันไดนาคขึ้นพระมณฑป

บันไดนาคขึ้นพระมณฑป ทางขึ้นนมัสการรอยพระพุทธบาท ทางเดิมมี ๒ ทาง คือทางทิศตะวันตกและทางทิศเหนือ ที่เชิงบันไดทั้งสองทาง มีเศียรนาคหล่อทองสัมฤทธิ์ ส่วนบันไดทางประตูเสด็จเป็นนาค ๕ เศียร เป็นของหล่อขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระ-พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างบันไดขึ้นอีกสายหนึ่ง รวมเป็นสามสาย และหล่อเศียรนาคด้วยทองสัมฤทธิ์ เพิ่มขึ้นอีก ๑ เศียร

ส่วนเศียรนาคสัมฤทธิ์ประจำราวบันไดทิศเหนือทางประตูยักษ์เข้ามา เป็นนาค ๗ เศียรสวมมงกุฎ มีมาแต่ครั้งสมัยอยุธยา สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าบรมโกศ

พระอุโบสถวัดพระพุทธบาท

อยู่ใกล้ประตูยักษ์ทางขึ้นพระมณฑปทางทิศใต้ สร้างในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม สมัยกรุงศรีอยุธยา ภายในพระ–อุโบสถมีพระพุทธรูปอยู่หลายองค์ พระประธานเป็นพระ–พุทธรูปประทับยืนปางรำพึง ฝีมือช่างสมัยอยุธยา พระอุโบสถหลังนี้มีเอกลักษณ์เด่นตรงที่ทำเสาติดกับผนังด้านใน ตัวเสามีบัวหัวเสา และทำลวดลายกระจังปิดทองประดับกระจก ส่วนผนังพระอุโบสถในการบูรณะปี ๒๕๕๑ ได้เขียนลายรดน้ำคล้ายกับวอลเปเปอร์ทั้งสี่ด้าน บานประตูหน้าต่าง มีตราประจำสี่รัชกาล ประตูทิศตะวันออกเป็นรูปเสี้ยวกาง มีลายดอกพุดตาน

ลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบถ มีประตู ๔ ประตู ทางเข้า ๓ ประตู ทางออกมี ๑ ประตู

ยักษ์เฝ้าประตู

ที่ประตูทางเข้าภายในเขตพุทธาวาส มียักษ์ปูนปั้น ๒ ตน ยืนถือกระบอง หน้าประตูนอกกำแพงกั้นลานพระพุทธบาทชั้นนอก ชาวบ้านเรียกว่ายักษ์ตา ยาย แต่ละตนเป็นยักษ์หลายหน้ารอบศีรษะ

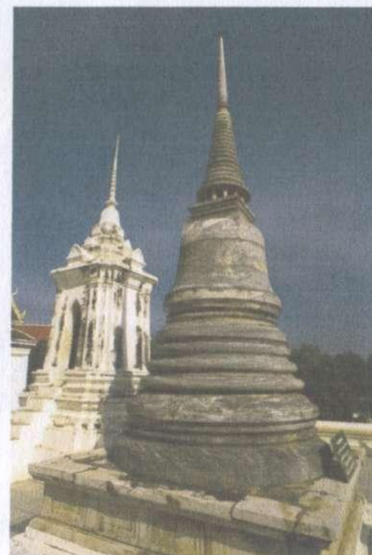
ตามคติโบราณ ยักษ์ได้ชื่อว่าเป็นผู้อารักขา และคุ้มครองสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และ คอยขับไล่ความไม่ดีภายในจิตใจของผู้คนที่จะเข้ามาในพระอาราม ขู่ด้วยรูปลักษณ์ที่น่ากลัว จะได้สำรวมในการมาแสวงบุญ ของพุทธศาสนิกชน

สัจจพันธ์ฤาษี

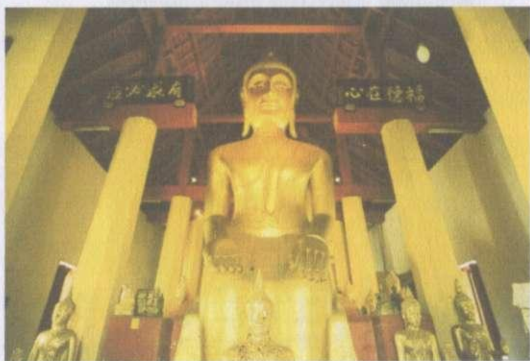
ในสมัยพุทธกาล สัจจพันธ์ฤาษี ได้บำเพ็ญพรต จำศีลภาวนาอยู่ที่เขาสุวรรณบรรพตมาแต่เดิม เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาแสดงธรรมโปรด จึงบังเกิดความเลื่อมใสศรัทธายิ่งนัก ทูลขออุปสมบท พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทให้

เพื่อเป็นการรำลึกถึงสัจจพันธ์ฤษีที่กราบทูลพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับรอยพระพุทธบาทในมงคลสถานสุวรรณบรรพต เขาพระพุทธบาทแห่งนี้ ให้มหาชนทราบถึงที่มาของร่องรอยประวัติศาสตร์

พระมกุฎภัณฑเจดีย์

พระมกุฎภัณฑเจดีย์ เป็นเจดีย์ทพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้น สร้างด้วยศิลาอ่อนทั้งองค์ ภายในบรรจุพระบรมธาตุ ในปีพ.ศ ๒๔๐๓ อยู่ด้านเหนือใกล้กับองค์พระมณฑป

พระวิหารป่าเลไลยก์

พระวิหารป่าเลไลยก์ ตั้งอยู่ด้านใต้พระมณฑป เป็นวิหารก่ออิฐถือปูน ประตูหน้าต่างสลักลวดลายไทยกนกก้านขด หลังคามุงกระเบื้องไทย ประดิษฐานพระพุทธรูปปางเลไลยก์ หน้าตักกว้าง ๓.๕๐ เมตร องค์สูงจรดพระรัศมี ๙.๕๐ เมตร ภายในแท่นบูชาประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์ องค์ยาว ๖.๒๐ เมตร และมีองค์พระปูนปั้นโบราณรายรอบภายในวิหาร

ตามความเชื่อโบราณ ผู้ใดปรารถนาความเป็นใหญ่ในอิสริยยศให้มานมัสการ บูชา และครองผ้าองค์พระ อาจเป็นเพราะว่า พระปฏิมากรองค์นใหญ่ที่สุดในพระอาราม

รายนามเจ้าภาพหนังสือ
นำเที่ยววัดพระพุทธบาท พิมพ์ครั้งที่ ๑

พระมงคลเทพมุนี (หลวงปู่สด จนฺทสโร)
พระราชภาวนาวิสุทธิ์ (หลวงพ่อธัมมชโย)
พระภาวนาวิริยคุณ (หลวงพ่อทัตตชีโว)
คุณยายอาจารย์มหารัตนอุบาสิกาทองสุก สำแดงปั้น
คุณยายอาจารย์มหารัตนจันทร์ ขนนกยูง

น้อมบูชาธรรมโดย

พระมหาอุทาน อตฺถวฑฺฒโน
ร้านอาหารเจ๊จู โรงพยาบาลพระพุทธบาท
คุณกิมหลาน - กิมไล้ เจริญวรรธะ
ห้างทองลูกสาวแม่ตังกวย
คุณวันชัย-คุณจรรยา โตวิวัฒน์
คุณฉัตรชัย มัจฉา
คุณพรเทพ ทรัพย์บริบูรณ์
สถานตรวจสภาพรถนิตยา
คุณทองสุข-คุณนิตยา ครุฑอ่ำ และลูกๆ
กัลฯวิไลวรรณ วชิรศักดิ์พานิช

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ. การให้ธรรมทาน ชนะการให้ทั้งปวง